1938, 303; **14.** George Popa, *Şerban Bascovici, „Destăinuiri"*, „Lanuri", V, 1938, 4–5; **15.** Ştefan Baciu, *Şerban Bascovici, „Destăinuiri"*, „Sfarmă Piatră", IV, 1938, 132; **16.** Constantin Stelian, *Şerban Bascovici. „Destăinuiri"*, „Decembrie", I, 1938, 5–6; **17.** Perpessicius, *Opere*, VII, E. P. L., 1975, *321–325*; **18.** I. Anestin, *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, Editura Vremea, 1939, *116*; **19.** Vasile Damaschin, *Poetul Şerban Bascovici*, „Seara", III, 1940, 728; **20.** Paul Papadopol, *Din poezia de azi*, „Preocupări literare", V, 1940, 4; **21.** *Încrestări*, „Tribuna", Cluj, III, 1940, 115; **22.** Vasile Damaschin, *Baudelaire în românește*, „Seara", III, 1940, 870; **23.** *„Florile răului", culegere şi tălmăciri din Charles Baudelaire*, „Cele trei Crişuri", XXI, 1940, 9–10; **24.** L. Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, Bucureşti, Editura Cugetarea, 1940, *88*; **25.** Vasile Cărăbiş, *Charles Baudelaire, „Florile răului", alese şi tălmăcite în versuri de Şerban Bascovici*, „Gorjanul", XVIII, 1941, 1; **26.** C. A. R. [Virgil Carianopol], *Oameni şi cărți*, „Gazeta refugiaților", II, 1941, 34; **27.** *De vorbă cu poetul Şerban Bascovici*, „Evenimentul zilei", V, 1943, 1551; **28.** Ion Pas, *Carte despre vremuri multe*, Bucureşti, E. P. L., 1963, *346–350*; **29.** Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, Bucureşti, E. P. L., 1966, *146–148*; **30.** Adriana Iliescu, *Literatorul*, E. L., 1968, *120–124*; **31.** Constantin Ciopraga, *Literatura română între 1900–1918*, Iaşi, Editura Junimea, 1970, *444–445*; **32.** Emil Manu, *Reviste românești de poezie*, Bucureşti, Editura Academiei, 1972, *85*; **33.** Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, III, Bucureşti, E. P. L., 1974, *81–88*; **34.** T. Opriş, *Reviste literare ale elevilor*, Bucureşti, E. D. P., 1977, *58–59, 73*; **35.** D. Micu, *Scriitori, cărți, reviste*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1980, *105–106*; **36.** Nae Antonescu, *Şerban Bascovici*, „România literară", XXIV, 1991, 1.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU

REMUS ZĂSTROIU

BUSUIOCEANU, Alexandru (10. VI. 1896, Slatina – 23. III. 1961, Madrid). Este fiul Alexandrinei (născută Ionescu) şi al administratorului financiar Alexandru Busuioceanu, funcționar provincial cu un orizont intelectual deosebit, continuator prin preocupări al tradițiilor unei familii care numără între înaintaşi pe Grigore R. Busuioceanu, scriitor şi ziarist unionist. **B.** învață mai întâi la şcoala primară şi la gimnaziul din urbea natală, apoi trece la Liceul „Sf. Petru şi Pavel" din Ploieşti, unde în anul 1912 era elev în clasa a şaptea. Aici îşi va fi dat şi bacalaureatul, probabil în vara lui 1914, de vreme ce câteva luni mai târziu figura printre studenții Facultății de Litere şi Filosofie a Universității din Bucureşti, fiind

coleg cu Mihail Ralea, Dragoș Protopopescu, Tache Papahagi. Beneficiar al unor premii din fondul Hilel și al unor ajutoare acordate studenților merituoși, **B.** își întrerupe totuși studiile o dată cu intrarea României în război și pleacă voluntar pe front. Sfârșitul luptelor îl găsește la Iași, unde, în perioada încă nesigură a anului 1918, intră ca redactor politic la gazetele „Arena", a lui Alfred Hefter, și „Depeșa". Întors la București, spre sfârșitul anului, își reia studiile, fără a renunța la activitatea de publicist, continuată în „Lamura", revistă scoasă de Al. Vlahuță și I. Al. Brătescu-Voinești, și la cotidianul „Dacia", aflat sub aceeași conducere. La ambele periodice, și la fel la „Luceafărul" lui Octavian C. Tăslăuanu, el împarte povara treburilor redacționale cu Nichifor Crainic, de care îl lega, încă din anii neutralității, când **B.** era redactor la „Lumina nouă" (1915–1916), o prietenie trainică. În ianuarie 1920, își susține teza de licență în filologie modernă, într-o serie de absolvenți din care mai făceau parte Al. Rosetti și Mariana Rarincescu, obținând calificativul *magna cum laude*. Din toamna aceluiași an se află la Viena, pentru specializare în istoria artei, coleg de studii aici cu Nichifor Crainic și, pentru puțin timp, cu Lucian Blaga. Mai înainte, trecuse examenul de capacitate și fusese numit profesor de limba și literatura franceză la Liceul „Gh. Barițiu" din Cluj (1920). În capitala Austriei, urmează cursurile unor profesori de mare autoritate, ca Josef Strzygowski. Se gândea, chiar de atunci, la o carieră universitară într-un domeniu pentru care în țară nu existau decât puțini specialiști. Colaborarea lui cu versuri și articole la reviste și ziare precum „Luceafărul" (1919) sau „Gândirea" (1921–1938), printre ai cărei fondatori se numără, îi asigură o reputație de scriitor și critic literar, întărită și de apariția, în 1922, a culegerii de articole și studii *Figuri și cărți*. Totuși, el se îndepărtează cu încetul de viața literară, îndreptându-și eforturile către cercetările de istoria artei. Din 1922, se numără printre consilierii editurii Cultura Națională. Un an mai târziu, pleacă din nou în străinătate, la Școala Română din Roma, datorită lui Vasile Pârvan, profesor, îndrumător și model intelectual niciodată uitat. Cele patru semestre petrecute în Italia au fost hotărâtoare pentru viitorul lui **B.** Contactul direct cu lumea științifică europeană îi dă încredere, iar lucrările dedicate picturii italiene primitive îi aduc prețuirea colegilor italieni, dar și recunoașterea meritelor din partea unor somități ale disciplinei, între care Solomon Reinach sau Adolfo Venturi, la a cărui revistă, „L'Arte", a și colaborat. În 1925 își susține teza de doctorat, *Un ciclo di affreschi del Secolo XI: S. Urbano alla Caffarella*, la Universitatea din București, în fața unei comisii prezidate de Charles Drouhet, având referent pe G. Murnu, iar coreferent pe V. Pârvan. **B.** pornește iar pe drumurile Europei, în noiembrie 1925, de data aceasta ca funcționar al Institutului Internațional pentru Cooperare Intelectuală de la Paris. Intră în legătură cu mari învățați germani și francezi, își publică studiile în reviste dintre cele mai cunoscute, participă la congrese internaționale de istoria artei, organizează expoziții, se străduiește să atragă atenția asupra artei românești culte și populare. La congresul de istoria artei de la Stockholm (1933), propune organizarea unei expoziții El Greco, pe care, cu o risipă uimitoare de energie, o și realizează în 1938 la Paris.

Din 1928, când se transferă ca profesor la Liceul „Mihai Viteazul" din Bucureşti, **B.** este şi docent liber la catedra de istoria artei a Facultății de Litere şi Filosofie, cumulând aceste funcții cu acelea de consilier tehnic, apoi şi de subdirector la Direcția Presei şi Propagandei din Ministerul de Externe. Examenul de docență din 1929 confirmă calitățile tânărului învățat. De aceea, când, în 1931, catedra de istoria artei de la Universitatea din Bucureşti se vacantează, el nu ezită să se înscrie la concurs. Rezultatul nu-i este favorabil, deoarece preferințele comisiei s-au îndreptat către G. Oprescu. O reparație, care însă nu putea face uitată amărăciunea acestui insucces, a primit **B.** în 1935, când a devenit suplinitor şi apoi, din 1938, titular al conferinței de istoria artei la Academia de Arte Frumoase. Profesorul **B.** a lăsat celor ce i-au fost studenți amintirea unei prezențe ieşite din comun. Varietatea informației de specialitate, greu de egalat, se însoțea armonios cu interesul pentru metode moderne de cercetare. Între 1935 şi 1940, el ține cursuri despre arta plastică a Renaşterii italiene, despre baroc, despre istoria criticii de artă ş. a. Un catalog în patru volume al colecției regale de pictură este sub multe aspecte încă neîntrecut. Mai multe lucrări monografice, între care cele despre *Iser* (1932), *Andreescu* (1935), *Preziosi* (1936), deschizătoare de drum pentru cunoaşterea artiştilor respectivi, apar în colecția de artă „Apollo", pe care o inițiază şi conduce. Cronicarul plastic este o altă fațetă a unei personalități prodigioase. Conducător al Direcției de Studii şi Propagandă a Ministerului Propagandei, din 1940, el concentrează aici tineri intelectuali (Ion Frunzetti, Mihai Pop ş. a.), şi pentru a-i feri de greutățile războiului. În 1941, **B.** a fost numit consilier cultural al legației române de la Madrid. Aşa se face că nu mai era în țară spre sfârşitul anului, când publică *Ethos*, o culegere de studii şi eseuri apărute mai întâi prin reviste, cele mai multe în „Gândirea" (1925–1933). Mai înainte, sub titlul *Pârvan gânditorul*, alăturase două studii cu un pronunțat caracter memorialistic, *Alegenor* (1927) şi *Omul singuratic* (1933), într-o carte ce cunoscuse la vremea ei un adevărat succes, fiind tipărită în două ediții succesive (1933 şi 1934). În Spania, țară vizitată adesea şi în perioada pregătirilor pentru expoziția El Greco, organizează cicluri de conferințe, publică articole în reviste literare sau de artă, obține, în toamna anului 1942, înființarea la universitatea madrilenă a unei catedre de limba şi literatura română, al cărei titular a fost până la sfârşitul vieții, iar, din 1943, a Institutului Român de Cultură (1943–1945). După război, **B.** îşi continuă activitatea universitară în capitala Spaniei, face critică de artă – este ales membru al Academiei „celor unsprezece" înființată de Eugenio d'Ors (Academia de Critică de Artă) – şi revine, încercând poate în felul acesta să afle remedii pentru însingurarea şi dezamăgirile exilului, la poezie. Versurile lui, compuse acum în castiliană, au un neaşteptat ecou. Noile preocupări nu îl fac să uite însă de altele vechi, şi caută cu înfrigurare în arhive sau în lucrări erudite din evul mediu urme ale istoriei românilor, începând cu dacii şi împăratul Traian, într-o linie de continuitate spirituală ce conduce, înapoi în timp, spre lucrările lui Vasile Pârvan.

Debutul lui **B.**, din septembrie 1912, în revista şcolară „Curierul liceului" din Ploieşti, cu mici contribuții publicistice, îl arată de pe atunci preocupat deopotrivă

de literatură şi de unele aspecte mai generale, cum ar fi situația românilor macedoneni. Un articol cu caracter patriotic este trimis în 1914 la o altă revistă a elevilor, „Junimea", din Pitești. Dar adevăratul său început de drum în gazetăria politică şi culturală îl prilejuieşte apariția, în noiembrie 1915, a revistei „Lumina nouă" (Bucureşti), în jurul căreia se strâng studenți, mai ales de la Facultatea de Litere şi Filosofie. Între ei, îşi aminteşte peste ani, se găseau la „dreapta" Nichifor Crainic şi Dragoş Protopopescu, la „stânga", Mihail Ralea, iar la „centru", **B.** însuşi, Tudor Vianu şi Paul Papadopol. Nu toți au colaborat însă la publicația al cărei redactor, în ultimele luni înainte de intrarea în război (iunie–iulie 1916), a fost chiar **B.** Câteva articole în care se ocupă de rolul tradiției în cultura noastră, mărturisind influența unui curent de gândire francez (Henri Bordeaux, Maurice Barrès, Charles Péguy), îl arată pe tânărul care abia începea al doilea an de studii hotărât să se delimiteze de un mod de gândire artistică şi socială, cel sămănătorist, pe care îl socotea, cu superbia vârstei, dar nu fără dreptate, depăşit. „Solia", „Viața literară" (Craiova), „Drum drept" şi efemera „Vremuri nouă" îi adăpostesc tot atunci alte contribuții. El îşi reia activitatea publicistică de abia în 1918, la gazetele ieşene „Arena" şi „Depeşa", trece apoi, după întoarcerea la Bucureşti, la „Luceafărul", „Lamura" şi „Dacia" (1919–1920; cronici literare şi dramatice, articole şi comentarii sociale), dar scrie, mai rar, şi la „Cartea vremii", „Revista critică", „Ramuri" (1919–1934, cu mari întreruperi), „Transilvania". Anii de la Viena (1921–1922) sunt şi cei ai întâielor colaborări la „Gândirea", în ale cărei pagini mai publică din când în când, până în 1938. De fapt, **B.** se îndepărtează treptat de revista gândiristă – între ai cărei inițiatori trebuie numărat. Explicațiile sunt de căutat în primul rând în limpezirea şi nuanțarea modului său de a judeca ideologia grupării, mai ales exagerările mistice. Alte colaborări, datând din anii când se afla la Roma, publicate în „Cugetul românesc" (câteva articole şi traduceri din poezia lui Walt Whitman) şi în „Ephemeris dacoromana", îl arată tot mai absorbit în sfera căutărilor proprii. După trecerea doctoratului, **B.** se hotărăşte să-şi reia locul în critica literară a momentului, profitând de înființarea, în 1924, a cotidianului „Cuvântul". Din toamna anului 1925, săptămânal, apar în foiletonul gazetei ultimele sale cronici literare. Plecând la Paris, spre sfârşitul lunii noiembrie, este înlocuit de un alt fost colaborator al revistei „Lumina nouă", Tudor Vianu. Această plecare aduce însă şi despărțirea, din păcate definitivă, de o activitate, aceea de critic literar, pentru care îşi probase vocația; o dovadă este şi faptul că în secțiunea *Critica nouă* din *Istoria literaturii române contemporane* (1926), E. Lovinescu nu ezită să-l alăture lui Paul Zarifopol, Camil Petrescu sau Pompiliu Constantinescu, comentând, în linii mari, favorabil scrisul tânărului publicist.

Întors de la Paris, probabil în prima parte a anului 1928, **B.** intră în febra luptei pentru o catedră universitară. Din cauza acestei adevărate campanii, poate şi pentru că ecourile suscitate de publicistica lui literară nu îi sunt, toate, favorabile, el a abordat în continuare numai chestiuni de strictă specialitate – cronici plastice, studii şi articole de istorie a artei – în „Curentul" (1928), „Universul literar" (1928), „Revista Societății", „Tinerimea română" şi „Calendarul (1932), „Convorbiri literare" (1934), „Studii italiene" (1934), „Viața românească" (1936), „România"

(1938–1940). Încă din anii douăzeci numele începe să îi apară și în reviste sau gazete din străinătate, între multe altele în „Deutsche Willkermagazin" (Berlin, 1928), „Revue archéologique" (Paris, 1928), „Les Nouvelles littéraires" (Paris, 1928), „Chicago Tribune" (1931), „Gazette des Beaux Arts" (Paris, 1934), „Echo de Varsovie" (1934), „L"Arte" (Torino, 1937), publicație editată de Adolfo și Lionello Venturi, „The Burlington Magazine" (Londra, 1940), „Deutsche Allgemeine Zeitung" (1943), „Arriba" (Madrid, 1946), „Escorial" (Madrid, 1947), „Insula" (Madrid, 1948–1955), la care este și redactor, „La Espadaña", „Platero", „Escorial", „Cuadernos hispano-americanos" (Madrid, 1950), „Destin" (Madrid, 1952), „Revue des études roumaines" (Paris, 1953) ș. a. A mai semnat cu inițiale, dar și Abs., iar în revista „Lumina nouă", cu pseudonimul Rector.

Tradiționalismul lui **B.**, concept schițat în linii mari încă din 1915 (articolele *Ne trebuia tradiția* și *În contra individualismului* din „Lumea nouă"), își are un punct de plecare în acela al lui N. Iorga și în lecturile franceze ale adolescentului. De la Barrès, poate și sub influența lui N. I. Apostolescu, provine atracția pentru cultul „vetrei", pentru cel al morților. Tot în publicistica lui Iorga își are sursa legătura cu trecutul, cu „pământul", ca și protestul împotriva imitării străinilor, a „cosmopolitismului". Tradiția este „moștenirea" unui neam, prin ea se individualizează popoarele, în ea sunt ascunse elementele unei „conștiințe naționale". Individualismul dezintegrator nu poate fi combătut decât printr-o comuniune sufletească, aceea a unei „ființe colective" – poporul; un mijloc eficient al acestui proces este literatura („crainic al adâncului", „izvor de curățare sufletească"), născută din realitatea națională, înfățișând o „viață aievea și nu plăsmuită" (*Cântul pe care nu-l avem*). **B.** citează exemplul Franței, unde câțiva scriitori, pornind de la tradiție, printr-o literatură „sănătoasă și rodnică", au declanșat în pragul războiului o „mare regenerare" (*Individualism și tradiționalism*). Ecoul acestor opinii subzistă și după ani, în articole din „Luceafărul", „Lamura", „Gândirea", deși o surdină, o măsură de autocontrol le așază în subtextul contribuțiilor critice noi, le atenuează aspectul declarativ. El se dovedește astfel și în publicistica literară un om al afirmațiilor ponderate, calme, controlate de umor și autoironie, al deschiderii către diverse orientări estetice. Modernismul, bunăoară, nu-l sperie pe cel ce crede a detecta în lirica lui Gr. Alexandrescu primele semne ale unei astfel de orientări la noi. Analiza lui este întotdeauna critică, lucidă, personală, cu observații îndreptățite în cea mai mare parte. Comentând literatura de limbă spaniolă din America, nu pierde prilejul să compare propensiunea spre mijloace inedite de expresie a acesteia cu orientarea de la „Viața nouă". Dar concluziile sunt defavorabile poeziei „candide și clorotice" promovate de revista bucureșteană. O nuvelă a lui I. C. Visarion, în schimb, este privită favorabil, mai ales pentru zugrăvirea „admirabilă" a sufletului țărănesc. De la primele articole de după război, **B.** pare a-și fi aflat un drum propriu, la fel ca Lucian Blaga sau Cezar Petrescu, nelăsându-se dominat de concepția gândiristă. Critica lui este una a valorilor perene, căutând în opera de artă

trăsăturile constitutive, specificitatea. Demersul critic este şi un pretext de autodefinire din perspectiva „temperamentului", care determină în raport cu opera o atitudine de „simpatie" sau de „antipatie". Simpatia presupune o „integrare" a două personalități – artistul şi criticul – marcată de subiectivismul celui de al doilea (*Temperamentul în artă*). Aceste idei se întâlnesc şi în articolele despre Rabindranath Tagore, Walt Whitman, Rainer Maria Rilke, Hugo von Hofmannsthal sau Charles Péguy, el plecând de fiecare dată de la un caz particular pentru a ajunge la idei generale. Metoda nu este abandonată nici în cronicile dedicate poeziei lui Nichifor Crainic, despre care scrisese întâia dată în 1916, sau aceleia a lui Lucian Blaga. S-au folosit, în epocă, pentru critica lui **B.**, termenii „impresionism" şi „neoimpresionism", după cum s-a observat şi o anume înclinație către misticismul oriental. Cu *Întoarceri sufleteşti* (1923), eseu în care **B.** încearcă, pornind de la expresionism, să demonstreze că direcția firească a evoluției artei europene este una către „mister şi destrămare a realității", într-o aprigă nevoie de „transcendere, de evadare din realitate, de străbatere până la rădăcinile ei spirituale", se consumă încă o tentativă de raliere la gândirism a criticului, tentativă care rămâne însă mai mult de domeniul terminologiei. Un alt eseu, *Ethos* (1926), surprinde concepția estetică a lui **B.**, aşezată definitiv pe un făgaş doar al ei, apropiat de acela gândirist, dar refuzând punctele de contact. Prin *ethos* **B.** înțelege un proces de desăvârşire morală, aspirația către un ideal etic, singurul care poate conferi valoare operei şi, implicit, unei epoci sau unei orientări anume. În această căutare de ideal moral trebuie situat punctul de plecare al criticii lui, criteriul tradiționalismului militant fiind trecut într-un plan secund. Poezia este definită nu ca o formă de artă, ci ca o modalitate de cunoaştere. Pentru cunoaşterea poetică, metafora este un mijloc de pătrundere la fel de eficient ca şi axioma pentru matematică, existând independent de acela mistic, metafizic sau istoric. Teoria – sub denumirea „epifanism" – îşi are succesul şi aderenții ei între scriitorii şi criticii de limbă spaniolă. În schimb, el consideră gândirea o depăşire a realului, o evadare în ireal. Dacă armătura de idei a studiului despre simbolism (*La sfârşitul unui capitol*, 1922) este şubrezită de o poziție partizană, care îl face să nege orientării nu doar validitatea istorică în cadrul literaturii noastre, ci şi orice realizare de natură artistică, alte studii au constituit contribuții remarcabile în exegeza creației unor scriitori ca Panait Istrati, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, I. Pillat, V. Voiculescu ş. a., precum şi la readucerea în atenție a literaturii lui Gr. Alexandrescu şi A. I. Odobescu.

În revista „Junimea" (Piteşti, 1914), întâiul articol de critică al lui **B.** era un comentariu dedicat unei opere dramatice (*Însemnări cu privire la „Domnul notar"*). El continuă în anii următori, până la sfârşitul lui 1919, să urmărească literatura dramatică şi spectacolul teatral. Într-un şir de articole din „Revista critică" (1918–1919), aşezate sub titlul *Note de psihologie dramatică*, analizează mai întâi raportul dintre interpretarea actorului şi realitatea vieții. Tot aici încearcă

o schiță a evoluției textului dramatic, pornind de la cel antic pentru a ajunge la Ibsen și la teatrul de după acesta, și o privire asupra tehnicii teatrale, punând în relație evoluția „formelor" (spectacolul teatral) cu aceea a „sufletelor" (spectatorii). Este discutată, de asemenea, specificitatea teatrului în raport cu literatura. Din opunerea teatrului lui Shakespeare („arta") celui al lui Ibsen („filosofia"), **B.** se crede îndreptățit să extragă argumente în sprijinul unei superiorități a dramaturgiei ibseniene. Teatrul este pentru el și viață (spectatorul se identifică profund cu personajul scenic) și intuiție a vieții (care duce la convenție teatrală, dar nu numai atât). Acești doi termeni sunt într-o contradicție care trebuie acceptată. Un proces dialectic domină evoluția artei teatrale, în trecerea de la patetism la dramatic, de la subiectiv la obiectiv, într-o tentativă de apropiere de realitate, dar și de esențializare.

Cele două eseuri având ca subiect personalitatea controversată a lui V. Pârvan (*Alegenor* și *Omul singuratic*) reprezintă cea mai credibilă încercare de până la 1940 de reconstituire a universului sufletesc al unui om care își reprima orice slăbiciune, orice exteriorizare a sentimentelor. Îmbinând inspirat analiza psihologică și propriile amintiri, **B.** izbutește un portret interior impresionant, lăsând necenzurată, ca în puține alte rânduri, propria emoție. În aceste pagini, la fel ca în multe altele, și scriitura atent supravegheată, concentrată, a eseistului, și aceea tăioasă, cu fulgerări de ironie, a criticului ce se simte atras deopotrivă de pamflet, fac loc alteia, care dezvăluie un prozator potențial, mai ales un memorialist. De la el au rămas însă puține încercări în proză sau versuri, care se alătură traducerilor din Walt Whitman sau Rainer Maria Rilke. Tentația literaturii, mereu prezentă, este întotdeauna reprimată. Autocontrolul excesiv, poate și orgoliul nu au putut fi învinse decât în ultimele decenii ale vieții, când singurătatea, dezamăgirea, apropierea sfârșitului s-au dovedit mai tari decât rezerva în care cărturarul, dotat cu voință de construcție, cu mari disponibilități intelectuale și de sensibilitate, stăruise aproape cincizeci de ani. *Sticluța cu parfum* (1916) este o schiță în linia prozei realiste de observație, cum vor fi și *Seceta* sau *Boier Tache* (1919). De pe atunci, **B.** ezita însă între această modalitate, ale cărei rădăcini sunt de aflat în sămănătorism, și o alta, de evaziune în visare, în fantezie și mister – *Visătorii*, *Semnele* ori seria de *Miniaturi* apărute în „Gândirea" (1921). Filonul memorialistic al acestei ultime scrieri nu trebuie neglijat. Amintirile lui, întoarcere spre copilărie și adolescență (*O amintire*, *Prietenie*), sunt cele ale unui moralist care ezită între melancolie, autoironie și o nuanță de sarcasm. Rândurile inspirate de personalitatea fascinantă a lui Pârvan îl arată stăpân pe mijloacele prozei memorialistice, capabil să reconstituie din gesturi întâmplătoare, fragmente de conversație și impresii fugitive un portret veridic, impresionant.

Despre poezia de maturitate a lui **B.**, compusă probabil toată în limba spaniolă, s-a scris într-o manieră superlativă. Dar începuturile, nu scutite de incertitudini, stau și ele sub semnul renunțării. Versurile naive intitulate *În parcul lui Eros* au rămas uitate în paginile revistei „Lumina nouă" (1915). Va fi scris și

altele, totuși nu mai tipărește nimic până în 1925, când în „Gândirea" îi apar trei poeme, *Dimineață*, *Cântec pentru fapte mari* și *Noapte. Liniște adâncă. Stele*, însuflețite de un dinamism de factură whitmaniană, dar conservând și accente expresioniste. El publicase între timp traducerile din poetul american, strânse într-o plachetă sub titlul *Poeme* (1923), precum și o versiune românească a câtorva poezii ale lui Tagore. Din 1928 și până în 1947, dacă sunt reale informațiile pe care autorul le dă în volumul *Fructul de a trăi* (Paris, 1963), nu a mai scris poezie. Ciclurile *Zodii* și *Înfrângeri* (1947), *Timp înalt* (1948), *Semne și noime* (1948–1953), *Mit* (1953–1954), *Caietele de la miezul nopții* (1953–1954), *Libertate libertate* (1953–1955), *Aproximații* (1954–1960), *Totul începe din nou* (1956) sunt concepute, după terminarea războiului, în Spania. Prima încercare de a reda un vestmânt românesc unora dintre aceste poeme aparține altcuiva. Nemulțumit pesemne de rezultat, le „traduce" singur, reintegrându-le unui spațiu cultural în care erau normal să se afle. *Trepte uitate* este denumirea aleasă pentru ciclul de versuri pe care le scrisese în țară. Fiecare dintre aceste poeme e o interogație, o încercare de a descifra rosturile artei, de a dura o punte între poet și lume. „Copac puternic și invoit", cu nervii desfăcuți, asemenea unor ramuri spre înalt, cu inima bătând la unison cu pulsațiile din adâncuri, artistul, puternic, liber, simte „sufletul cum crește-n soare", „cum crapă ca un mugur năpădit de sevă". Din preaplinul acestei energii, trecerea la întrebări existențiale, însoțită de umbra unei discrete melancolii, fără tristețea metafizică din poezia lui Blaga, pare totuși firească. Versurile din etapa spaniolă aparțin unui alt **B.**, însemnat de trecerea timpului, copleșit de neliniște, ars de dorul țării. Sunt rugăciuni și blesteme ori incantații – mărturii ale unei conștiințe zbuciumate. Poetul nu poate admite că rezultatul confruntării lui cu destinul este o înfrângere. El este un vizionar, dar viziunile, torturante, se concentrează în una singură: prăbușirea în neființă. Poezia lui nu poate fi decât una a disperării, o antipoezie; ultimele versuri, din ciclul *Libertate libertate*, în care încearcă și o expresie poetică nouă, sunt titrate *Antipoem 1* și *Antipoem 2*. În spaniolă au apărut sub semnătura lui **B.** cărțile de versuri *Poemas patéticos* (1948), ciclul *Innominada Luz* (1947), publicat în revista „Escorial", reluat în antologia cu același titlu din 1949, precum și *Proporción de vivir* (1954). Redactor al altei publicații, „Insula", condusă de Enrique Canito, el a ținut și o rubrică intitulată *Cronica ideilor*, în care a prezentat scriitori puțin cunoscuți în mediile spaniole: Pierre Jean Jouve, Jean Paulhan, Lucian Blaga ș. a. A tradus, de asemenea, în spaniolă, opera unor poeți francezi. În manuscris i-au rămas multe tălmăciri în limba română din poezia spaniolă, în vreme ce fragmente din jurnalul său, *Caietele de la miezul nopții*, s-au tipărit în volum de abia în 2001.

– *Figuri și cărți*, București, Cartea Românească, 1922; *Iser*, Craiova, Ramuri, 1930; *Pârvan gânditorul*, București, Cartea Românească, 1933; ed. 2, Craiova, Ramuri, 1934; *Andreescu*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1936; *Ethos*, București, Cugetarea, 1941; *Dacios y Romanos en los Cárpatos*, Madrid, Publicaciones del Instituto Rumano de Cultura, 1943; *Poemas patéticos*,

Madrid, col. Mensajes, 1948; *Innominada Luz*, Madrid, Escorial, 1949; *Don Juan Valera y Lucia Paladi*, Madrid, 1952; *Proporción de vivir*, Madrid, „Insula", 1954; *Utopia getică*, Madrid, 1954; *Fructul de a trăi*, îngr. și pref. de Virgil Ierunca, Paris, Fundația Regală Universitară Carol I, 1963; *Opt poeme din ciclul „Nenumita lumină"*, tr. de George Ciorănescu, introd. de Alexandru Ciorănescu, Paris, 1963; *Scrieri despre artă*, tr. de Oana Busuioceanu, pref. de Ion Frunzetti, ed. îngr. de Oana Busuioceanu, Th. Enescu, V. I. Stoichiță, București, Meridiane, 1982; *Zamolxis sau Mitul dacic în istoria și legendele spaniole*, îngr. de Dan Sluşanschi, evocare de Eugenio Batisti, București, Meridiane, 1985; *Istoria literaturii române. Compendiu*, ediție bilingvă, ed. îngr. de Nicolae Florescu, cuvânt înainte de Alexandru Ciorănescu, postfață de Andrei Ionescu, București, 1998; *Caietele de la miezul nopții (jurnal 1934–1957)*, ed. îngr. și pref. de C. Popescu-Cadem, București, 2001. – **Traduceri:** Blaise Pascal, *Din „Cugetări asupra religiei"*, „Curierul liceului", VII, 1912, 3; Rabindranath Tagore, *Murmurele sufletului*, „Lamura", III, 1922, 5, 8, *Naționalismul*, pref. de Nichifor Crainic, București, Cultura Națională, 1922; Walt Whitman, *Poeme*, pref. trad., București, Cultura Națională, 1925; *Fragmente din jurnalul său intim*, „Universul literar", XLIV, 1928, 37; Otokar Brezina, *Orașul*, *Nopți*, „Universul literar", XLIV, 1928, 38; Miguel de Unamuno, *Comentariu la „Don Quijote"*, „Universul literar", XLIV, 1928, 39; Arturo Marpicati, *Psalm disperat*, *Pauză*, *Marile mulțimi proletare*, „Gândirea", XIV, 1935, 9.

– **1.** Pamfil Șeicaru, *O carte tânără*, „Gândirea", II, 1922, 7; **2.** Tudor Teodorescu-Branişte, *Al. Busuioceanu, „Figuri și cărți"*, „Aurora" II, 1922, 317; **3.** Idem, *Al. Busuioceanu, „Figuri și cărți"*, „Lamura", IV, 1922, 2–3; **4.** [Em. Bucuța], *Al. Busuioceanu, „Figuri și cărți"*, „Ideea europeană", IV, 1922, 107; **5.** Camil Petrescu, *„Figuri și cărți" de Alexandru Busuioceanu*, „Revista vremii", II, 1922, 24; **6.** C. A. [C. Adrian], *„Figuri și cărți"*, „Foaia tinerimii", VI, 1922, 19; **7.** Scarlat Struțeanu, *„Figuri și cărți"*, „Bul. Inst. de lit.", 1922, partea III; **8.** *Rabindranath Tagore, „Sadhana–Calea desăvârșirii"*, „Lamura", IV, 1923; **9.** Scarlat Struțeanu, *Al. Busuioceanu, „Figuri și cărți"*, „Flacăra" VIII, 1923, 4; **10.** *„Figuri și cărți"*, „Înfrățirea", III, 1923, 708; **11.** Vasile Munteanu [B. Munteano], *Al. Busuioceanu, „Figuri și cărți"*, „Cugetul românesc", II, 1923, 2; **12.** V. Pârvan, *Despre activitatea lui Al. Busuioceanu*, „Anal. Acad. Rom.", partea administrativă, XLIV, 1923–1924, XLV, 1924–1925; **13.** Mihail Dragomirescu, *O ediție tendențioasă („Grigore Alexandrescu")*, „Viitorul", XVII, 1924, 4817; **14.** Leca Morariu, *Critică ieftină*, „Junimea literară", XIII, 1924, 5–6; **15.** Cronicar, *Walt Whitman, „Poeme"*, „Patria", VII, 1925, 116; **16.** E. Lovinescu, *Scrieri*, IV, *349–352*, *419*; **17.** D. T. [D. Tomescu], *„Gândirea"*, „Scrisul românesc", I, 1927, 1; **18.** Al. Busuioceanu, *Memoriu de titluri și lucrări*, București, 1927; **19.** I. Bianu, *Școala română din Roma*, Macon, Protat, 1928, 5; **20.** Perpessicius, *Opere*, IV, 17–18, VI, *20–22*; **21.** Vladimir Elka, *Un interpret al pictorului Iser*, „Mișcarea" XXIV, 1931, 37; **22.** Nichifor Crainic, *Colecția „Apollo"*, „Gândirea" XI, 1931 6–8; **23.** Sandu Tzigara-Samurcaș, *A. I. Odobescu, „Pseudokynegeticos"*, *ediție de*

Al. Busuioceanu, „Convorbiri literare", LXV, 1932, 1; **24.** Radu Vulpe, *Al. Busuioceanu. „Pârvan gânditorul"*, „Azi", II, 1933, 2; **25.** Nichifor Crainic, *Al. Busuioceanu, „Pârvan gânditorul"*, „Gândirea", XIII, 1933, 3; **26.** N. Bagdasar, *Al. Busuioceanu, „Pârvan gânditorul"*, „Revista de filosofie", XIX, 1934, 1; **27.** M. D. Ioanid, „Al. Busuioceanu, *„Pârvan gânditorul"*, „Ramuri", XXVI, 1934, 2; **28.** Octav Şuluțiu, *„Al. Busuioceanu, „Pârvan gânditorul"* „Familia", I, 1934, 7; **29.** Al. Marcu, *Al. Busuioceanu, „Preziosi"*, „Studii italiene", II, 1935; **30.** Ilarie Voronca, *O carte cu imagini*, „Adevărul", L, 1936, 16043; **31.** V. Beneş, *Al. Busuioceanu, „Andreescu"*, „Gând românesc" IV, 1936, 5; **32.** Vintilă Horia, *„Andreescu"*, „Sfarmă-Piatră", II, 1936, 26; **33.** Ionel Jianu, *De vorbă cu d-l Al. Busuioceanu*, „Rampa", XX, 1937, 5908; **34.** Nichifor Crainic, *Al. Busuioceanu*, „Gândirea", XVI, 1937, 9; **35.** Jacques Lassaigne, *„Andreescu"*, „Almanach des arts", 1937, *256–257*; **36.** Lucian Blaga, *Începuturile şi cadrul unei prietenii*, „Gândirea", XIX, 1940, 4; **37.** C. Dan Pantazescu, Mircea Streinul, *Istoria literaturii române. Îndrumări pentru tineret*, Bucureşti, 1941, *141–142*; **38.** Nichifor Crainic, *„Luceafărul"*, „Gândirea", XXI, 1942, 1; **39.** D. P. [Dan Petraşincu], *Al. Busuioceanu, „Ethos"*, „Viața", II, 1942, 320; **40.** Ladmiss Andreescu, *Al. Busuioceanu, „Ethos"*, „Gazeta refugiaților", II, 1942, 58; **41.** Ion Ghica, *„Ethos"*, „Citadela", I, 1942, 10; **42.** P. V. [Pan M. Vizirescu], *„Ethos"*, „Gândirea", XXI, 1942, 3; **43.** Ioan Şt. Botez, *Al. Busuioceanu, „Ethos"*, „Orizonturi", IV, 1942, 3–12; **44.** C. D. Papastate, *Al. Busuioceanu, „Ethos"*, Ramuri, XXXIV, 1942, 3; **45.** Mihai Niculescu, *„Ethos"*, „Universul", LI, 1942, 15; **46.** Nicolae Roşu, *Al. Busuioceanu, „Ethos"*, „Gândirea", XXI, 1942, 4; **47.** Eugeniu Todoran, *Al. Busuioceanu*, „Ethos", „Transilvania" (Sibiu), LXXIII, 1942, 6; **48.** Dumitru Imbrescu, *Al. Busuioceanu*, „Ethos", „Ramuri" XXXIV, 1942, 9–10; **49.** *De vorbă cu d. prof. Al. Busuioceanu despre Spania şi legăturile ei spirituale cu România*, „Viața", II, *1942*, 547; **50.** Petru Comarnescu, *Patru cărți despre arta de la noi*, „Revista Fundațiilor", V, 1942, 12; **51.** Ion Băleanu, *Raporturi culturale româno-hispanice*, „Viața" III, 1943, 819; **52.** George Ciorănescu, *Un poete roumain en Espagne: Alexandre Busuioceanu*, Paris, Fundația Regală Universitară Carol I, 1962; **53.** Alexandru Ciorănescu, *Introducere*, la Al. Busuioceanu, *Opt poeme din ciclul „Nenumita lumină"*, Paris, 1963; **54.** Virgil Ierunca, [*Introducere*], la Al. Busuioceanu, *Fructul de a trăi*, Paris, Fundația Regală Universitară Carol I, 1963; **55.** Radu Bogdan, *Document şi interpretare în studiul artei*, „Revista de filosofie", tomul 12, 1965, 12; **56.** Radu Bogdan, *Andreescu*, I, Bucureşti, Meridiane, 1969, 9, II, Bucureşti, Meridiane, 1982, *passim*; **57.** Crohmălniceanu, *Literatura română şi expresionismul*, Bucureşti, Eminescu, 1971, *58*; **58.** Ion Cazaban, *Poziții estetice în teatrul românesc la sfârşitul primului război mondial*, „Studii şi cercetări de istoria artei", seria teatru, muzică, cinema, t. 20, 1972, 1; **59.** Marin Bucur, *Istoriografia literară românească*, Bucureşti, Minerva, 1975, *385*; **60.** D. Micu, *Gândirea şi gândirismul*, Bucureşti, Minerva, 1975, *passim*; **61.** Gh. Macarie, *Din corespondența lui*

Șt. Dumitrescu, „Studii și cercetări de istoria artei", t. 24, 1977; **62.** Tudor Opriș, *Reviste ale elevilor*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, 1977, *66–67*; **63.** Thomas A. Perry, *How the Romanian Has Read American Literature*, „Cahiers roumains d'études littéraires" 1979, 1; **64.** Ion Frunzetti, *Evocare*, în Al. Busuioceanu, *Studii despre artă*, București, Meridiane, 1980; **65.** Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, Eminescu, 1980, *passim*; **66.** George Ciorănescu, *Al. Busuioceanu, istoric și poet al luminii*, „Revista scriitorilor români" (München), XIX, 1982; **67.** Dan Slușanschi, *Cuvânt înainte*, la Al. Busuioceanu, *Zamolxis*, Meridiane, 1985; **68.** Eugenio Battisti, *Evocare*, în Al. Busuioceanu, *Zamolxis*, București, Meridiane, 1985; **69.** Alexandru Balaci, *„Un spirit emblematic"*, „Jurnalul literar", 1999, 3–4; **70.** Ion Pop, *Poezia lui Alexandru Busuioceanu*, „România literară", XXXII, 1999, 13–14; **71.** C. Popescu-Cadem, *Busuioceanu și „Jurnalul" său de miezul nopții*, „Jurnalul literar", 2000, 7–8.

LUCA ION CARAGIALE

OFELIA ICHIM

CARAGIALE, Luca Ion (3. VII. 1893, București – 7. VI. 1921, București), poet, prozator, publicist. Fiu al lui Ion Luca Caragiale și al Alexandrinei Caragiale (n. Burelly), frate cu Mateiu I. Caragiale, își petrece o parte a copilăriei și adolescenței la Berlin, unde tatăl său se stabilește definitiv, împreună cu familia, în 1905. Dată fiind frica tatălui de a nu-și pierde copiii, așa cum i se întâmplase cu cele două fetițe, moarte în 1892, **C.** își face studiile în particular, având-l, printre alții, ca profesor, la Berlin, pe Panait Cerna. Deși copilăria îi este frustrată de plăcerea jocurilor și a libertăților specifice vârstei, **C.** își găsește universul favorabil în studiu, maturizându-se înainte de vreme. Având o memorie prodigioasă, recită versuri de Racine, Molière, Shakespeare și încearcă să-l facă pe tatăl său să înțeleagă poezia lui Verlaine. Apreciindu-i calitățile intelectuale, Ion Luca îi încredința manuscrisele pentru a i le transcrie, ocupație migăloasă, mai cu seamă după ce avea loc „pieptănătura stilului".

Tânărul **C.** este influențat, în oarecare măsură, de ideile socialiste ale familiei Dobrogeanu-Gherea, soția sa provenind din aceeași familie, a criticului cu vederi de stânga. În colaborare cu Ioan D. Gherea, fiul criticului Constantin Dobrogeanu-Gherea, semnează romanul *Nevinovățiile viclene*. Timid în fața cuvântului tipărit, **C.** colaborează, sporadic, la câteva periodice, trimițând versuri, recenzii, însemnări